REGIONPLAN AGDER 2020

MED OVERSKUDD TIL Å SKAPE

REGIONPLAN AGDER 2020

Forslag til endelig plan pr. 22. februar 2010

INNLEDNING

Agder har naturgitte forutsetninger, beliggenhet og et næringsliv som gir store muligheter for videreutviklingen av landsdelen. Men Agder har også særlige utfordringer på områder som levekår og likestilling.

Agder er en utadrettet region som påvirkes stadig sterkere av den internasjonale utviklingen. Landsdelen har forsknings- og utviklingsaktører med et internasjonalt fokus. Nasjonale prioriteringer har også direkte konsekvenser for hva som skjer i vår landsdel. Ved å stå samlet om viktige hovedprioriteringer, kan likevel lokale og regionale beslutninger få avgjørende betydning for landsdelens utvikling.

Hovedmålet i regionplanen er å utvikle en sterk og samlet landsdel som er attraktiv for bosetting og næringsutvikling både i kystsonen og de indre distriktene. Vi tror det er størst muligheter for å nå målet dersom vi har et spesielt fokus på å videreutvikle regionens sterke sider. En sterk internasjonal orientering er viktig. Landsdelen bør aktivt utnytte mulighetene for kompetanseheving og påvirkning som ligger i EU-programmer og samarbeidsorganisasjoner.

Det viktigste grepet i planen er:

- Økt samhandling – fordi det bare er gjennom fellesskap vi kan nå ambisiøse mål.

Gjennom samhandling skal vi oppnå mer. Vi skal ta hele landsdelen i bruk med vekt på en balansert utvikling og helhetstenkning.

Planen har fem hovedsatsingsområder:

- Klima: Høye mål – lave utslipp.
- Det gode liv: Agder for alle.
- Utdanning: Verdiskaping bygd på kunnskap.
- Kommunikasjon: De viktige veivalgene.
- Kultur: Opplevelser for livet.

Regionplanen er ikke et detaljert handlingsprogram. Planen er først og fremst en prioritering av viktige mål. For å synliggjøre dette har vi beskrevet noen scenarioer om hvor vi ønsker Agder skal være i 2020. Dette er målbilder som samfunnsbeslutninger kan måles opp mot.

Planen tar ikke stilling til spørsmålet om fylkene bør slås sammen. Men planen tar utgangspunkt i at det er større muligheter for å nå felles mål gjennom samhandling og fellesskap i regionen - uavhengig av om det er ett eller to fylker.

Fylkestingene i Aust-Agder og Vest-Agder har vedtatt at planlegging av felles utfordringer i regionen skal skje gjennom en felles regionplan som erstatter fylkesplanene. Regionplanen er en videreføring av Agderrådets strategiske dokument ”Felles mål for Sørlandet 2003-2010 og vil erstatte denne som et fellesdokument for alle berørte parter.

Planprosess og oppfølging

For å gi planen størst mulig gjennomslagskraft, er det etablert et likeverdig samarbeid mellom de to fylkeskommunene og Kristiansand og Arendal kommuner. Disse partene har et særlig ansvar for planen og å bidra til en balansert regional utvikling i hele Agder. Samarbeidet og ansvaret videreføres i arbeidet med å følge opp planen. Videreføring av samarbeidet med Agderrådet, Knutepunkt Sørlandet, Listerrådet, Lindesnesregionen, Setesdal regionråd og Østre Agder vil være viktig for å lykkes med oppfølgingen og forankringen av planen.

Det har vært lagt ned mye arbeid for å forankre planprosessen og få en bred deltagelse. Gjennom en egen prosess ble det enighet om hvilket utfordringsbilde regionen sto overfor. Ut fra dette ble planprosessen organisert og gjennomført. For hvert hovedtema er det utarbeidet egne temarapporter. Den planen som foreligger i dette dokumentet er sluttresultatet av hele prosessen hvor en også har innarbeidet innspill som er kommet frem i siste høringsrunde. Planen er en overordnet plan som gir retning på de viktigste hovedutfordringene. I samsvar med plan- og bygningsloven skal en regional plan legges til grunn for regionale organers virksomhet og for kommunal og statlig planlegging og virksomhet i regionen (jfr Plan- og bygningslov § 8-2). Oppfølgingen av planen vil bli samordnet i en egen handlingsplan. For de utfordringene kommunene vil ha et særlig ansvar for, bør utfordringene innarbeides i kommuneplanene.

Utfordringene regionen står overfor vil endres over tid. Arbeidet med en regionplan vil i stor grad være en kontinuerlig prosess. I ny plan- og bygningslov § 5-3 oppfordres det til å opprette regionale planforum. I et slikt forum skal statlige, regionale og kommunale interesser klarlegges og søkes samordnet. Fylkeskommunene som regionale planmyndigheter har fått et ansvar for å opprette regionale planforum. Det vil være naturlig at samordning av videre oppfølging av regionplanen legges til et regionalt planforum dersom det opprettes.

MÅL MOT 2020

MÅL 1: KLIMA: HØYE MÅL – LAVE UTSLIPP

I 2020 har Agder posisjonen som en internasjonalt ledende region for klimavennlig produksjon og distribusjon av fornybar energi. Dette skjer ved utbygging av ny fornybar energi og tilrettelegging for kraftutveksling som gir økt leveranse av miljøvennlig energi til kontinentet. Den eksportrettede industrien på Agder framstår som et globalt forbilde gjennom høy innovasjon når det gjelder klimavennlige produksjonsprosesser og effektiv energibruk. Klimahensyn er et overordnet krav i alle regionale og lokale samfunnsbeslutninger. En stadig større andel av oppvarmingsbehovet dekkes av andre energibærere enn elektrisitet og fossilt brensel, og utslippene av klimagasser fra transportsektoren er redusert.

MÅL 2: DET GODE LIVET: AGDER FOR ALLE

I 2020 er Agder preget av tilflytting og betydelig sterkere vekst i folketallet enn landsgjennomsnittet. I tillegg til at vi tiltrekker oss ny kompetanse og nødvendig arbeidskraft, har vi hatt en vesentlig nedgang av unge på uføretrygd, arbeidsledigheten er under landsgjennomsnittet og en økende andel av befolkningen har høyere utdanning. Samtidig har andelen yrkesaktive kvinner økt markert de siste 10 årene. Agder skiller seg ikke lenger negativt ut på levekårsindeksen og likestillingsindeksen.

MÅL 3: UTDANNING: VERDISKAPING BYGD PÅ KUNNSKAP

I 2020 har det regionale kunnskapsløftet gitt betydelige resultater. Gjennom målrettet arbeid på tvers av kommunegrenser og forvaltningsnivåer har Agder lyktes med å heve kvaliteten på alle utdanningsnivåer – fra barnehager til universitetet. Alle har tilbud om barnehageplass, grunnskoleresultatene er over landsgjennomsnittet, frafallet i videregående skole er vesentlig redusert og universitetet og høyskolene gjør seg bemerket både nasjonalt og internasjonalt. Satsingen på økt kompetanse og samarbeid har bidratt til framvekst av en rekke nye grunderbedrifter og et næringsliv som hevder seg i tøff internasjonal konkurranse.

MÅL 4: KOMMUNIKASJON: DE VIKTIGE VEIVALGENE

I 2020 kan vi konstatere at åpningen av den nye firefeltsvegen mellom Grimstad og Kristiansand i august 2009 var startskuddet for en vellykket samferdselssatsing på Agder. Arbeidet med en sikker motorveg gjennom hele Agder er godt i gang. Utbedring av fylkesvegene har fått et løft, og målrettet trafikksikkerhetsarbeid har gitt positive resultater med reduksjon i de mest alvorlige trafikkulykkene. Kjevik har fått en rekke nye utenlandsruter og er en flyplass som dekker regionens behov og som er godt rustet for å håndtere ytterligere vekst. Skipstrafikken har økt og det er en naturlig arbeidsdeling mellom havnene i landsdelen. En fremtidsrettet strategi for jernbaneutvikling i Agder er utarbeidet, og sammenkobling av Vestfoldbanen og Sørlandsbanen er i gang. Kollektivtrafikk og sykkelbruk har hatt en markert vekst.

MÅL 5: KULTUR: OPPLEVELSER FOR LIVET

I 2020 er det regionale kulturlivet preget av mangfold og skaperkraft. Det er skapt en rekke nye arbeidsplasser i kulturbasert næring. Kultursatsingen har skapt trivsel, styrket den regionale identiteten og bidratt til å gjøre landsdelen enda mer attraktiv. Regionale kulturbygg i landsdelen har hatt betydelige ringvirkninger i forhold til både utvikling og livskvalitet. Festivalmangfoldet i Agder er større enn noensinne, samtidig som de største

musikkfestivalene har blitt nasjonale begivenheter med helårsdrift og god økonomi. De regionale museumssatsingene har ført til markert publikumsvekst og både kultur- og idrettsliv har gode vilkår, blant annet gjennom nye og moderne anlegg en rekke steder i regionen.

SATSINGER OG STRATEGIER

1. KLIMA: HØYE MÅL – LAVE UTSLIPP

Klimautfordringene er en dominerende global samfunnsutfordring. Agder har særlige forutsetninger for å bidra til en samfunnsutvikling der en tilpasser seg endringene i klimaet og reduserer de menneskeskapte klimautslippene.

Klimautfordringen er også en mulighet for regionens næringsliv og kompetansemiljø. En landsdel som strekker seg fra hav til hei har naturlige fortrinn for produksjon av fornybar og ny klimavennlig energi. Regionens betydelige vannkraftressurser og nærhet til kontinentet gjør Agder til en viktig leverandør av klimavennlig kraft til Europa. I tillegg til dette har regionen sterke næringer knyttet til energiproduksjon og ledende forskningsmiljøer for energi- og klimaspørsmål. Det faktum at GRID i Arendal er en partner for FNs miljøprogram bidrar til å styrke landsdelens posisjon på dette området. Regionen har også en offensiv offentlig sektor med kompetansemiljøer innen energi og klima.

Agder skal også være en region der utslippene er minst mulig – et lavutslippssamfunn. Dette krever en infrastruktur som stimulerer til en mest mulig klimavennlig og framtidsrettet atferd. For å bli et lavutslippssamfunn må vi utnytte energiressursene bedre, redusere transportbehovet, etablere flere energibærere, legge til rette for økt bruk av fornybar energi og stimulere teknologiutvikling i landsdelen.

Kompetansemiljøene som allerede finnes i regionen må få gode vekstvilkår. Særlig gjelder dette den eksportrettede prosessindustrien som produserer viktige varer og tjenester til byggingen av den klimavennlige globale fremtiden. Høy innovasjon innen klimavennlige produksjonsprosesser vil gjøre Agder til en viktig industriell region internasjonalt. Vi trenger samhandling mellom offentlig sektor, akademia, næringslivet og andre kompetansemiljøer. Disse sektorovergripende koplingene vil bidra til en betydelig merverdi for regionen og vil gjøre Agder til en foregangsregion på dette feltet.

Det er store skogressurser på Agder og store muligheter til å bruke skogen mer aktivt som ”CO2-støvsuger”. Det er et stort potensial for økt trebruk og økt bruk av bioenergi. Økt aktivitet i skogbruket vil ha positiv klimaeffekt og være viktig for næringslivet, ikke minst i distriktene.

VEIEN TIL MÅLET

1.1: Klima som premissleverandør

Klimahensyn må være et overordnet hensyn som vektlegges i forbindelse med alle politiske beslutninger i landsdelen. Innenfor områder som areal- og transportplanlegging, utdanning, forskning, innovasjon og utvikling av kollektivtrafikken, må klimahensyn være et grunnleggende premiss.

Kommunene og fylkeskommunene har sin særskilte rolle i å legge til rette for et lavutslippssamfunn. Energieffektivisering og bruk av ny klimavennlig teknologi i offentlig sektor er viktige prioriteringer.

Offentlig sektor må være en pådriver for grønn næringsutvikling og legge til rette for at det etableres koplinger og samarbeidsarenaer mellom næringslivet og akademia. Offentlig sektor skal også være en foregangssektor for klimavennlig atferd:

HOVEDTILTAK:

- *Det må utarbeides handlingsplaner på både regionalt og lokalt nivå som beskriver konkrete tiltak for å møte klimautfordringen.*
- *Klimahensyn og klimatilpasninger skal inngå som en del av vurderingen i forbindelse med utarbeidelsen av kommuneplaner, alle større utbyggingsplaner og utvikling av areal- og transportplaner i regionen.*
- *I forbindelse med lokaliseringssaker og prioriteringer av infrastrukturtiltak, skal klimahensyn alltid være en del av totalvurderingen.*
- *Offentlig sektor skal ligge i front i forhold til klimavennlig atferd.*

1.2: Klima for framtiden

Dersom Agder lykkes med å ta posisjonen som en internasjonal klimaregion, vil det posisjonere landsdelen som framtidsrettet og offensiv i møtet med vår tids største utfordring. Dette er et viktig virkemiddel for å beholde og tiltrekke seg talent og innovasjonskraft. Det handler ikke bare om hva vi sier. Det viktigste er hva vi gjør.

Utviklingen mot et lavutslippssamfunn stiller krav til politiske beslutninger, men også til hver enkelt av oss. Holdninger og atferd hos befolkningen må endres. Dette krever at regionen etablerer strukturer og satsinger som gjør at hele befolkningen, og ikke minst barn og ungdom, stimuleres til en klimavennlig atferd. Nøkkelfaktorer er utviklingen av kollektivtilbud, klimaspørsmål som en del av utdanningsløpet fra barnehage til universitet og samhandling med både næringslivet og frivillige organisasjoner. Det er spesielt viktig å styrke utdannings- og forskningsmiljøene innenfor energieffektivitet, utnyttelse av fornybar energi og industrielle prosesser. Klimavennlig adferd må være både lønnsomt og mulig.

Offentlig sektor må gå foran i denne utviklingen. Eksempler på offentlige tiltak som må prioriteres er investeringer i energieffektivisering, handlingsplaner for lokal klimanøytralitet og tilrettelegging for økt bruk av alternative energikilder og klimavennlige kjøretøy. Dette innebærer blant annet utbygging av ladestasjoner og tilgang til alternativt drivstoff over hele regionen.

HOVEDTILTAK:

- *Utvikle informasjons- og holdningstiltak på lokalt nivå, gjerne i samarbeid med regionale kompetansemiljøer som UiA, GRID og næringslivet.*
- *Etablere samhandlingstiltak med den delen av næringslivet som arbeider spesielt med fornybar energi og energieffektivisering av prosessindustrien og den petroliumsbaserte leverandørindustrien.*
- *Prioritere lav- og nullutslippskjøretøy ved offentlige innkjøp.*
- *Tilrettelegging for bruk av klimavennlig drivstoff.*
- *Vektlegging av redusert transportbehov i all arealplanlegging.*
- *Energieffektivisering i offentlige bygg og arbeide for overgang til klimavennlig oppvarming ved økt bruk av alternative energikilder.*
- *Styrke utdannings- og forskningsmiljøene innenfor områdene energi og teknologi.*
- *Legge til rette for teknologiutvikling knyttet til tiltak for redusert energitap langs kraftlinjenettet.*

1.3: Klimasatsing som skaper verdier

Agder har allerede flere store og ledende virksomheter som bidrar til utvikling og produksjon av fornybar energi. Dette gir landsdelen et fortrinn som må videreutvikles. Det er store markedsmuligheter i skjæringspunktet mellom klimatiltak og nærings- og kompetanseutvikling. En offensiv og framtidsrettet politikk på dette området kan bidra både til vekst og bedre miljø.

Det er en prioritert offentlig oppgave å styrke de eksisterende næringsklyngene innen fornybar energi og prosessindustrien på Agder. Et av Sørlandets viktigste bidrag til fremtidens lavutslippssamfunn vil være industriens evne til å utvikle og produsere mer energieffektivt og med lave klimautslipp. Det bør etableres initiativ som kopler den verdensledende kompetansen innen for eksempel offshoreleverandør-industrien til utviklingen av nye bærekraftige næringer.

Økt satsning på fornybar kraft fra f.eks. vind og sol i EU vil gjøre utbygging og distribusjon av klimavennlig regulerbar kraft på Agder verdifull. Dette gjør at Agder blir viktig for å oppfylle globale klimareduksjoner.

På regionalt nivå skal vi arbeide for å styrke koblingene mellom akademia og næringslivet. Regionen har et kompetansetungt fagmiljø som må utnyttes til å etablere arenaer og prosjekter som forener forsknings- og utviklingsmiljøene ved Universitetet i Agder, høyskolene og nøkkelbedriftene på Agder.

HOVEDTILTAK:

- *Prosjekter, tiltak og forretningsideer som tar utgangspunkt i klimautfordringen prioriteres høyt ved tildeling av regionale utviklingsmidler og annet offentlig engasjement knyttet til rammevilkår og næringsutvikling.*
- *Stimulere regional utvikling av klimavennlige teknologier gjennom støtte til prosjekter og initiativ som vektlegger energieffektivisering, utvikling og utbygging av fornybar energi gjennom samarbeid mellom akademia, næringslivet og offentlig sektor.*
- *Støtte prosjekter som bidrar til prosessforbedringer i kraftkrevende industri.*
- *Legge til rette for økt utbygging av ny fornybar energi gjennom utbygging av vind- og småkraft og bioenergi.*

2. DET GODE LIVET: AGDER FOR ALLE

Agder er et godt sted å bo og vokse opp for det store flertallet av innbyggerne, men landsdelen har også utfordringer, spesielt knyttet til at en for stor andel av befolkningen kommer dårlig ut når det gjelder viktige parametre for levekår. Regionen består av verdifulle utmarksområder, mange bygdesamfunn og tradisjonsrike kystbyer. Satsing på stedsutvikling bidrar positivt til å ta vare på kulturarven, kulturlandskapet og forbedre levekårene .

Nå tar Agder et samlet tak for å bekjempe levekårsutfordringene og videreutvikle kvalitetene som er landsdelens særlige fortrinn. Dette er helt nødvendig for å trekke nye ressurser til landsdelen, dekke behovet for arbeidskraft og opprettholde et godt velferdssamfunn i framtiden.

Helsetilbudet er en avgjørende trygghetsfaktor. Grunnstammen i det regionale helsetilbudet er en godt utbygd primærhelsetjeneste. Dagens sykehusstruktur må videreføres og utvikles. Dette vil sikre at landsdelen har en spesialisthelsetjeneste som møter befolkningens forventninger og behov.

Det er fortsatt en arbeidskraftreserve i landsdelen som ikke er tatt i bruk. Dette bidrar i seg selv til at vi ikke tar ut det potensialet for verdiskapning som allerede finnes i landsdelen.

Vi må trekke til oss høyt kvalifisert arbeidskraft som er motivert av de unike kvalitetene nettopp vår landsdel byr på. Vårt fremste konkurransefortrinn er et internasjonalt orientert arbeidsliv preget av bedrifter og virksomheter som hevder seg blant de beste, samtidig som våre naturgitte kvaliteter og beliggenhet representerer et attraktivt alternativ til pressområder andre steder i landet. Agder er regionen der du får overskudd til å skape!

Til tross for en svært positiv utvikling i det regionale næringslivet og vedvarende befolkningsvekst de siste årene, har ikke Agder lyktes med å endre det faktum at vi kommer dårligere ut enn landsgjennomsnittet når det gjelder en rekke levekårsindikatorer. Den gode samfunnsutviklingen generelt i regionen har ikke vært nok til å løfte landsdelen på dette området.

Landsdelen har store utfordringer knyttet til likestilling. Det mest synlige eksemplet er relativt lav deltakelse av kvinner i yrkeslivet og svært mange deltidsjobber i regionen. I likhet med andre deler av landet har vi også utfordringer knyttet til forhold som sosiale forskjeller, etnisitet og funksjonsevne.

Gjennom systematisk og langsiktig samhandling skal Agder bli et likestilt samfunn med gode levekår som inkluderer alle sørlendinger i det gode liv. Mangfold skal være en styrke for denne landsdelen. Gjennom satsinger som *Jenter og teknologifag*, *Female Future*, *Global Future*, *Fritt valg – 10-årssatsingen for likestilling på Sørlandet* og *Senter for Likestilling* ved UiA, har en vist at systematisk arbeid innen dette området gir resultater.

Andelen av befolkningen over 60 år blir stadig større. Det vil bli en stor utfordring å kunne bruke deres ressurser og tilrettelegge for deres særskilte omsorgsbehov.

I landsdelen har vi virksomheter som har vært ledende i Norge med nytenkning knyttet til inkluderende arbeidsliv og bekjempelse av sykefravær. To kjente eksempler på dette er Stormberg og ”Tillitsprosjektet” i Mandal kommune. Dette arbeidet må videreføres slik at flest mulig får ta del i arbeidslivet

Agderforsknings levekårsrapporter har tydelige anbefalinger knyttet til hva som skal til for å stimulere en samfunnsutvikling som bekjemper levekårsutfordringene. En målrettet satsing på inkludering og kvalitet i utdanningstilbudet – fra barnehage til universitet – er det viktigste enkelttiltaket som kan utjevne sosiale skiller og bidra til at flest mulig kan etablere seg i arbeidslivet og dermed lykkes med å utvikle sitt eget potensial som aktive og skapende samfunnsborgere.

VEIEN TIL MÅLET

2.1: Valgfrihet og likestilling

Agder skal være en foregangsregion på utvikling av menneskelige ressurser. Offentlig sektor har et særlig ansvar for å gå foran i form av en bevisst og inkluderende arbeidsgiverpolitikk, der det legges vekt på muligheter for alle. Innbyggere må møtes med åpenhet og romslighet for at de skal trives i regionen.

Det er uløste oppgaver på en rekke samfunnsområder. Derfor trenger vi flere kloke hoder, flinke hender og bankende hjerter i arbeidslivet. Vi må bruke arbeidskraftressursen som spesielt kvinner representerer bedre. Dette krever et arbeidsliv der alle som ønsker det kan få heltidsstillinger, barnehageplass til alle som etterspør det og muligheter for etter- og videreutdanning i regionen for den som ønsker å kvalifisere seg for nye utfordringer i arbeidslivet.

Både arbeidsliv og utdannelsesløp må i større grad inkludere innvandrergrupper. Agder skal ta i bruk de viktige ressursene som finnes i disse gruppene, både når det gjelder språk- og kulturkunnskaper, muligheter for å bygge internasjonale nettverk og omstillingskompetanse. Innvandrerbefolkningen representerer en uutnyttet ressurs, noe som blant annet er vist gjennom prosjekter som *Global Future* der Agder har vist veg for resten av landet.

Holdninger endres av rollemodeller. Reell valgfrihet i utdanningstilbud og tydelige prioriteringer innenfor arbeidslivet der offentlig sektor har et særlig ansvar for å vise at mangfold, inkludering og likestilling bidrar til økt verdiskapning og færre sosiale problemer.

For å bidra til at flest mulig kvalifiserer seg til arbeidslivet, skal det legges vekt på god rådgivning i skolen, karriereveiledning til alle som har behov for dette og et utdanningsløp som i størst mulig grad er tilpasset den enkeltes forutsetninger for å lykkes.

HOVEDTILTAK:

- *Prioritere tiltak som øker kvinners yrkesdeltakelse og satse på kvinnelige ledere i både privat og offentlig sektor.*
- *Stimulere initiativ som inkluderer flere i arbeidslivet, uavhengig av kjønn, etnisitet, alder, funksjonsevne, religion, seksuell orientering og sosial bakgrunn,*
- *Systematisk bruk av regionale suksesshistorier knyttet til likestilling og inkludering som modell for andre arbeidsgivere.*
- *Utvikle en felles, offentlig arbeidsgiver- og utdanningsstrategi som legger vekt på mangfold i forbindelse med rekruttering.*

2.2: Samhandling og deltakelse

Agder er en teknologiregion. Aktiv og framtidsrettet offentlig politikk har sikret utbygging av et bredbåndsnett i hele regionen og slik bidratt til å skape et bedre utgangspunkt for nyskapning og etablering av framtidsrettede arbeidspasser i hele Agder.

Forholdene ligger godt til rette for samhandling og en effektiv rollefordeling mellom byene langs kyststripa og indre Agder. Samarbeidet må preges av tillit og romslighet. Agder må kjennetegnes av et engasjement for at også naboen lykkes.

En godt utbygd teknologisk infrastruktur gir også muligheter for å skape nye samhandlingsarenaer der grupper utenfor det etablerte maktapparatet kan trekkes inn i ulike beslutningsprosesser.
For å øke livskvaliteten i regionen er det spesielt viktig å utløse handlekraften som ligger i frivillig sektor. Der finner vi ofte de brennende sjelene med et aktivt samfunnsengasjement. Innen frivillig sektor vil en med beskjedne investeringer som supplerer det frivillige engasjementet kunne utløse betydelige avkastninger.

HOVEDTILTAK:

- *Legge vekt på åpenhet i forvaltningen og aktivt arbeide med utgangspunkt i meroffentlighetsprinsippet.*
- *Skape gode arenaer for bred og folkelig deltakelse i forbindelse med kommuneplanarbeid og andre strategiske planer på lokalt nivå.*
- *Utvikle flere arenaer for samhandling mellom offentlig forvaltning og frivillige organisasjoner.*
- *Starte forsøk med nye former for e-demokrati og borgerinvolvering gjennom nye teknologiske løsninger.*
- *Kommuner og fylker må skape gode rammebetingelser for frivillige organisasjoner, og legge til rette for god informasjonsflyt og kompetansebygging.*

2.3: Forebygging gir bedre levekår

Levekårsproblemer og økende sosial ulikhet der store grupper ikke får ta del i velstandsutviklingen rammer ikke bare den enkelte, men samfunnet som helhet. I tillegg til tapene for den enkelte dette gjelder, fører det til økte offentlige kostnader og tap av potensiell verdiskapning.

Forskningsresultater peker entydig på at problemene blir mindre jo tidligere man griper inn. Det viktigste enkelttiltaket er en systematisk satsing på utdanning. Levekårsproblematikk er ofte knyttet til sosial arv, og det er god kunnskap fra forskningen som viser at et godt barnehagetilbud kan ha stor betydning for det videre livsløpet, spesielt for utsatte grupper.

For å bedre levekårene for flest mulig, trengs det målrettet innsats gjennom hele utdanningsløpet fra barnehagealder og oppover. Målet må være at den enkelte selv har nødvendige ressurser til å gjøre de valg som sikrer trygghet for egen inntekt i voksen alder. Barnehagen er den første profesjonelle kompetansearenaen barn møter. Målet er at alle barn skal ha like muligheter. Det er derfor spesielt viktig at dette tilbudet legges til rette for de som trenger barnehagetilbudet mest.

Samhandling mellom barnehage, skole, barnevern, helsestasjon og sosialtjeneste, kulturetat, politi og foreldre er nødvendig dersom man skal lykkes med å gi hvert enkelt barn det beste

utgangspunktet gjennom oppveksten. Foreldre har en nøkkelrolle for alle, og i de fleste tilfeller er det gjennom samarbeid og støtte til foreldrerollen at man når de beste resultatene.

Økt kvalitet i grunnutdanningen er en annen forutsetning for å bekjempe levekårsutforringen. Overgangen fra barnehage til grunnskole og fra grunnskole til videregående skole må forbedres. Smidige og lette overganger mellom de ulike utdanningsnivåene bidrar til økt gjennomføringsgrad, lærelyst og tilegning av kunnskap. Målet er at alle skal komme gjennom videregående utdanning med studiekompetanse, fagbrev eller kompetansebevis.

Alle som står utenfor arbeidslivet må få nødvendig støtte til å komme i arbeid og aktivitet. I utdanningssystemet snakker vi om tilpasset opplæring. På samme måte må vi utnytte ressursene hver enkelt representerer ved å skape muligheter for et tilpasset arbeidsliv for dem som ellers ville falt utenfor.

Mennesker med ubrukte ressurser skal inkluderes i ulike aktiviteter innen kultur- og samfunnsliv, og kompetansen til personer med innvandrerbakgrunn må utnyttes bedre.

Helsefremmende og forebyggende folkehelsetiltak er en viktig del av arbeidet for å redusere levekårsproblemer og sosial ulikhet. Økt deltagelse i friluftsliv er viktig for å motvirke sosiale skiller i befolkningen. Den forestående samhandlingsreformen stiller nye krav til kommuner og fylkeskommuner når det gjelder forebyggende helsearbeid. Lovfesting av fylkeskommunens oppgaver i folkehelsearbeid, gir Agder økte muligheter for samhandling i levekårsarbeidet. Her bør Agder være offensive og gripe nye muligheter til å utvikle tiltak som vil ha effekt knyttet til levekårsutfordringene i landsdelen.

HOVEDTILTAK:

- *Utvikle et godt utbygd barnehagetilbud i alle kommunene, der det legges særlig vekt på at de som trenger det mest inkluderes.*
- *Sørge for at alle som går ut av videregående opplæring får studiekompetanse, fagbrev eller kompetansebevis.*
- *Utvikle Agder til en ledende region når det gjelder folkehelsearbeid og utnytte mulighetene den nye samhandlingsreformen gir innen forebyggende helsearbeid..*
- *Det skal årlig utarbeides statusrapporter som forteller om utviklingen av levekårene i landsdelen.*
- *Økt kvalitet i barnehage og grunnskole skal bidra til å bedre overgangen mellom de ulike nivåene i utdanningen slik at flere fullfører et utdanningsløp*
- *Friluftslivet skal styrkes med spesiell fokus på barnefamilier og ungdom .*

3. UTDANNING: VERDISKAPING BYGD PÅ KUNNSKAP

- Lærelyst er grunnleggende for læring.
- Læring er grunnleggende for kompetanseutvikling.
- Riktig kompetanse er grunnleggende for nyskaping i samfunns- og arbeidsliv.

En slik positiv sirkel styrker regionens konkurranseevne gjennom forbedring av levekår, inkludering, næringsutvikling, attraktivitet og kreativitet.

Etableringen av Universitetet i Agder har vært til stor inspirasjon i landsdelen. Universitetet, med sine to campuser i Grimstad og Kristiansand, og høyskolene må ha gode vilkår for videre vekst og utvikling. Agder bygger nå en læringskultur som omfatter hele utdanningsløpet fra barnehage til høyskoler og universitet, inklusiv etter- og videreutdanning. Resultatet blir en kunnskapsregion.

Vi må videreutvikle og styrke de feltene der vi har spisskompetanse. De områdene hvor landsdelen allerede er ledende, er forbilder for annen kunnskapsutvikling i landsdelen.

Det er viktig å utvikle utdanningstilbud som møter det regionale næringslivets behov. Et godt eksempel på det er universitetsstudietilbudet i mekatronikk som ble etablert i samarbeid med NCE NODE.

Barn og ungdom må få økt sin lærelyst slik at alle gjennomfører et utdanningsløp som gir dem kunnskaper og ferdigheter de trenger for å kunne delta i samfunnet og arbeidslivet på en meningsfull måte. Gjennom å fokusere på tiltak som gir økt lærelyst, trivsel og sosial trygghet vil vi også oppnå bedre skoleresultater og mindre frafall fra videregående skole. Dette vil bidra til å gjøre regionen mer attraktiv å bosette seg i og vil gjøre regionen mer konkurransedyktig gjennom økt kompetanse.

Agder er en skapende region. Vi har vært blant de beste i landet når det gjelder grundervirksomhet og nyetableringer. Vi skal videreutvikle denne entreprenørskapskulturen. Satsinger som åpner for å frigjøre talenter og kreativitet blir viktig for å oppnå dette.

Barn og unge skal gjennom utdanningsløpet få mot og kompetanse til å gå nye veier og skape et samfunn som gjør det attraktivt for mennesker med riktig kompetanse og gode ideer til å bli værende i regionen – og nye ressurspersoner skal få enda flere grunner til å flytte til regionen.

Landsdelen har et næringsliv med en sterk internasjonal orientering. For fortsatt å være konkurransedyktige må en ha høy aktivitet innen FOU. Landsdelen bør aktivt utnytte mulighetene for kompetanseheving og påvirkning som ligger i EU-programmer og samarbeidsorganisasjoner.

VEIEN TIL MÅLET

3.1: Læring gjennom hele livet

Alle innbyggere på Agder skal få muligheter til å realisere sine læringsmål. Allerede fra starten i barnehagen skal hvert enkelt barn oppleve et godt og tilrettelagt pedagogisk tilbud. Gjennom tidlig innsats i barnehage og skole, skal den enkelte få et best mulig utgangspunkt

for selv å kunne velge et utdannings- og karriereløp som harmonerer med den enkeltes potensial.

Samarbeid mellom skole og hjem er en forutsetning for å skape undervisning som fremmer lærelyst, likeverd og respekt. Personer fra nærings-, samfunns- og kulturliv skal brukes som motivatorer i skolen. På denne måten skal elever motiveres til fullføring av utdanningsløp på høyest mulig nivå og som er i tråd med deres evner og ønsker, enten det er fagutdanning eller høyere utdanning.

Landsdelen har mange teknologibedrifter som er verdensledende på sine felt. Næringen trenger rekruttering for å videreutvikle sine fortrinn. Et viktig arbeid blir å inspirere barn og ungdom til å interessere seg for realfag og naturvitenskap. Etablering av et vitensenter vil være et virkemiddel i en slik strategi.

Det må skapes muligheter og motivasjon for alle som ønsker å ta etter- og videreutdanning. Dette kan være undervisning på skoler, arbeidsplasser, kulturarenaer eller i kunnskapsparker.

HOVEDTILTAK:

- *Kvalitet skal være den gjennomgående tråden i hele utdanningsløpet. Lærelyst skal være den viktigste drivkraften i utviklingen av tilbudet.*
- *Næringslivet, kulturlivet og samfunnslivet for øvrig skal knyttes tettere til undervisningen på alle nivåer for å stimulere lærelyst.*
- *Etablere et regionalt vitensenter i Agder .*
- *Det skal være gode og tilgjengelige tilbud innen etter- og videreutdanning innenfor et bredt spekter av fagfelt.*

3.2: Kunnskapsregionen

Agder er en framtidsrettet kunnskapsregion. En god måte å videreutvikle dette på er å legge til rette for at kompetansen hos de som jobber i barnehage, grunnskole, videregående skole, høyskoler og på universitetet skal være høyere enn landsgjennomsnittet.

Oppskriften er systematisk samhandling mellom barnehager, grunnskoler, videregående skoler, akademia og arbeidsliv. Lærerutdanningene, inkludert etter- og videreutdanning av pedagogisk personale, skal prioriteres. Utviklingsarbeid i barnehage, grunnskole og videregående skole skal være forskningsbasert, og regionen skal trekke til seg en høy andel av FoU-midler og prosjektmidler til skolerelaterte forsknings- og utviklingsprosjekter.

Omfanget av offentlig og privat finansiert forsknings- og utviklingsarbeid skal økes betydelig. Det er en felles regional oppgave å styrke universitetet og høyskolemiljøene, og sørge for et godt samspill mellom akademia og arbeidsliv. Forskningsmiljøene i regionen skal være på nivå med internasjonale forskningsarenaer. Det skal både drives forskning i tråd med kjente regionale behov, og mer langsiktig og banebrytende forskning. Forsknings- og utviklingsstrategien for Agder er et viktig verktøy for å realisere dette.

HOVEDTILTAK:

- *Betydelig økning i forsknings- og utviklingsarbeidet som foregår i regionen.*
- *Utvikling av lærerutdanningene på UiA .*
- *Etter- og videreutdanning av lærere og skoleledere er viktige virkemidler til økt kvalitet i skolen.*

- *Cultiva, Sørlandets kompetansefond, Aust-Agder utviklings- og kompetansefond og regionalt forskningsfond for Agder spiller alle en viktig rolle i en forsterket regional satsing innenfor forsknings- og utviklingsarbeidet. Det må være en aktiv samhandling mellom disse.*
- *Styrke FoU-samarbeidet mellom universitetet, høyskolene, næringslivet og offentlig sektor.*

3.3: Samarbeid for entreprenørskap

Agder preges av nyskaping. Dette er et fortrinn som må utnyttes sterkere, slik at det blir like naturlig for unge å etablere egen virksomhet, som å søke arbeid.

Satsingen på ungt entreprenørskap, elevbedrifter, ungdomsbedrifter og studentbedrifter skal videreutvikles. Dette er gode tiltak som kan være et målrettet verktøy også for å identifisere grupper med spesielt potensial og motivasjon til å starte egen virksomhet.

Vi skal utvikle en verdiskapingsstrategi basert på samarbeid og samhandling mellom arbeidsliv, FoU-institusjoner og offentlig sektor, både nasjonalt og internasjonalt.

Offentlige og private virksomheter må utnytte mulighetene som ligger i EU-systemet, både når det gjelder deltakelse i ulike internasjonale prosjekter og aktivering av internasjonale virkemidler for regional utvikling.

HOVEDTILTAK:

- *Etablere en felles arena for samordning og oppgavefordeling i innovasjonssystemet sammen med aktører og virkemiddelapparat regionalt, nasjonalt, internasjonalt for å øke entreprenørskap og verdiskaping.*
- *Styrke Universitetets og høyskolenes rolle knyttet til grunder-utvikling og videreutvikle samspillet mellom universitet, høyskolene, næringsliv og offentlig sektor.*

3.4: Sterkere gjennom samspill

Agder skal utvikle avanserte næringsmiljøer som bygger på regionens industritradisjoner og konkurransefortrinn. NODE- og Eyde-klyngene har demonstrert hvordan det er mulig å etablere godt samarbeid mellom bedrifter innen samme bransje og med offentlig sektor. Erfaringen fra disse skal brukes aktivt for å utvikle lignende nettverk av bedrifter i andre bransjer i regionen. Slike nettverksdannelser må ta utgangspunkt i den enkelte nærings behov, men det offentlige må være en bidragsyter for å etablere og støtte utviklingen av klynge-samarbeid.

Reiselivsnæringen er viktig i Agder, og er en næring som vil kunne vokse og utvikle seg enda bedre med et sterkere fokus på nettverkssamarbeid.

Det skal stimuleres til nettverksbygging og samarbeid på tvers av bransjer. Gjennom å videreutvikle denne måten å arbeide på, skal Agder utvikle framtidens kunnskapsbaserte og klimavennlige næringsliv og bli en ledende energi- og teknologiregion.

HOVEDTILTAK:

- *Stimulere eksisterende klynger og på den måten bidra til videreutvikling av nettverkene.*
- *Bruke erfaringene fra eksisterende næringsklynger og nettverkssamarbeid til å utvikle tilsvarende samhandling innenfor andre næringsområder.*
- *Utvikle gode arenaer for samhandling mellom det offentlige virkemiddelapparatet og næringsklyngene.*

4. KOMMUNIKASJON: DE VIKTIGE VEIVALGENE

Et tilpasset og velfungerende transportnett og en godt utbygd elektronisk kommunikasjonsinfrastruktur, er en viktig forutsetning for ønsket utvikling i regionen. Det er ikke mulig å videreutvikle et konkurransedyktig næringsliv og sikre bosetting på hele Agder uten et effektivt samferdselsnett. Transport- og kommunikasjonsinfrastrukturen må utvikles slik at den blir tilgjengelig, effektiv, forutsigbar, sikker og miljøvennlig.

Behovet for å redusere klimautslippene gjør det nødvendig i sterkere grad å se arealplanleggingen i sammenheng med transportplanleggingen. Ved å utvikle velfungerende transportsystemer der areal- og transportplanlegging sees i sammenheng, kan det totale transportbehovet reduseres.

Agder har et næringsliv som er avhengig av gode kommunikasjonsløsninger mot Europa og mot våre naboregioner. Forbindelseslinjene vestover mot Stavanger og østover mot Oslo har særlig stor betydning for de største aktørene i næringslivet. Agder må derfor samarbeide med andre tilgrensede regioner for å få til en samlet utbygging av transportkorridorene.

Gjennom samarbeidet ”Bedre Stamveg på Sørlandet” og ”Det Digitale Agder”, har regionen klart å få fram felles prioriteringer og har gjennomført et samordnet påvirkningssarbeid overfor sentrale myndigheter. Dette arbeidet har bidratt til økte investeringer i infrastruktur.

Det er et overordnet mål å få økte og mer forutsigbare bevilgninger til videreutvikling av infrastrukturen i hele landsdelen. Agder skal kjennetegnes av et transporttilbud hvor vi ser de ulike transportformene i sammenheng. Dermed utnytter vi hver enkelt transportforms fordeler i forhold til både effektivitet og miljøvennlighet.

Vår region er liten i landsmålestokk. Skal vi nå målene, må vi fortsatt ha et tett samarbeid som samler hele landsdelen omkring felles prioritering av de viktigste prosjektene.

VEIEN TIL MÅLET

4.1: Samarbeid om transportplanlegging

Fra 2010 er det en ny ansvarsfordeling for det offentlige vegnettet. Fylkeskommunene har ansvaret for en stor del av det offentlige vegnettet. For å få til gode beslutningsprosesser og felles prioriteringer, må det lages felles transportplaner i regionen etter modell av Nasjonal transportplan.

Regionen vil ha ansvar for både prioritering, planlegging, finansiering og gjennomføring. Det vil derfor være behov for et bredt samarbeid med kommunene for å finne de beste løsningene.

Noen av de viktigste transportårene i regionen vil også etter 2010 være stamveger som prioriteres, planlegges og i hovedsak finansieres av staten. Derfor er et viktig virkemiddel i den regionale samferdselspolitikken at landsdelen utarbeider felles prioriteringer som alle står samlet bak. Dette er avgjørende for å få gjennomslag for regionale prioriteringer nasjonalt.

For å få bedre beslutningsgrunnlag er det behov for økt kunnskap om transportstrømmene i regionen. Det må derfor utarbeides et godt statistisk grunnlag. I kampen om en rimelig andel av de nasjonale ressursene vil alltid faktabasert argumentasjon være avgjørende. Transportkorridorer og -knutepunkt er sentrale for å se ulike transportformer i sammenheng og vil være viktige i den regionale transportplanleggingen. Nøkkelen til en effektiv utnyttelse

av samferdselsnettet ligger blant annet i effektive overganger mellom transportformer, såkalte intermodale transportknutepunkter. For å kunne overføre mer transport fra veg til sjø og jernbane blir det viktig med helhetlig planlegging for å utnytte regionens intermodale transportknutepunkter.

Kristiansand havn er regionens viktigste havn i den regionale havnestrukturen. For å legge til rette for økt sjøtransport er det viktig at en bruker mulighetene som ligger i å utnytte den eksisterende havneinfrastrukturen i Agder gjennom bedre organisering og driftssamarbeid. Dette krever enighet om rollefordelingen mellom de ulike havnene.

Kristiansand lufthavn, Kjevik, er regionens hovedflyplass. Flyplassen må videreutvikles som en moderne flyplass med god kapasitet, et attraktivt tilbud til de reisende og god tilgjengelighet. Avinor må ta ansvar for at at flyplassen utvikles videre og at krav til sikkerhet, regularitet og rullebanelengde kan innfris.

Et viktig strategisk satsingsområde for landsdelen vil være å videreutvikle flyplassen som et transportknutepunkt med flyplassrelaterte virksomheter. Befolkningsgrunnlaget i regionen innebærer naturlige begrensninger i forhold til hvor stort rutetilbudet kan være. Et godt utbygd rutetilbud, spesielt til flyplasser som Gardermoen, Kastrup og Schipol, er avgjørende særlig for det eksportrettede næringslivet i landsdelen. For å opprettholde og videreutvikle dagens rutetilbud på Kristiansand lufthavn, Kjevik, må utviklingen av andre flyplasser i regionen ikke bidra til å svekke trafikkgrunnlaget til nøkkeldestinasjoner.

Gullknapp er en flyplass som i hovedsak er privateid. Flyplassen er nå bygd ut til 1200 meter og vil tilby taxiflyvninger beregnet for å dekke næringslivets behov. Dette vil være i samsvar med tidligere vedtatte strategier fra Agderrådet. Gullknapp vil kunne bli base for opplæring i luftfartsfag.

Samordnet areal- og transportplanlegging skal skape velfungerende og bærekraftige arbeids-, bolig- og serviceregioner. Dette legger til rette for en balansert utvikling i hele regionen. De større bykommunene er driverne i arbeidet med felles areal – og transportplanlegging, sammen med fylkeskommunene og andre offentlige etater. De mindre kommunene må involveres i temaer som berører den enkelte kommune direkte, slik at det blir en helhetlig løsning som har fokus på regionens utfordringer og behov.

De mange trafikkulykkene som skjer på vegnettet i landsdelen medfører tap av liv og gir redusert livskvalitet for svært mange mennesker. Det er behov for fortsatt høy satsing påtrafikksikkerhet.

HOVEDTILTAK:

- *Utarbeide og vedta felles transportplaner som grunnlag for videreutvikling av infrastrukturen i landsdelen.*
- *Gjennomføre forpliktende areal- og transportplanlegging i alle byområdene.*
- *Videreutvikle Kristiansand havn som nasjonal knutepunktshavn som binder sammen transport på sjø, jernbane og veg.*
- *Sørge for en klar rollefordeling mellom de ulike havnene i landsdelen.*
- *Styrke Kristiansand lufthavn, Kjevik, som regionens hovedflyplass.*

- *Gjennom et samordnet og kunnskapsbasert arbeid med trafikksikkerhet skal antall trafikkulykker reduseres.*

4.2: Riksvegløftet

Arbeidet med å sørge for planavklaring og finansiering av de viktigste riksvegprosjektene i regionen er de viktigste oppgavene framover. Dette gjelder strekningene E 39 Kristiansand-Søgne, E 39 Søgne-Rogaland grense, E 18 Arendal-Tvedestrand og rv 9 (Setesdal). Utbygningsbehovene for rv 41 Kjevik – Telemark grense må avklares.

Videreutvikling av vegnettet er ikke bare avhengig av statlige bevilgninger, men også av at man lokalt og regionalt sørger for prioriteringer og effektivt planarbeid. De viktigste ansvarsområdene lokalt er kravene til konseptvalgutredninger, muligheter for eventuell lokal finansiering og kommunedelplaner for å avklare trasévalg. Tilrettelegging for kollektivtrafikken inngår også i riksvegprosjektene. Det må arbeides for nye og effektive finansierings- og utbyggingsformer.

HOVEDTILTAK:

- *Prosjektene som er prioritert i Agder må inn i Nasjonal transportplan.*
- *Sikre at Statens Vvegvesen setter i gang planarbeid knyttet til prioriterte prosjekter.*
- *Kommunene og offentlige etater må bidra til gode og effektive planprosesser.*
- *Fullføre vedtatte utbyggingsmål for E 18, E39 og rv 9.*
- *Et samlet Agder må stille seg bak prioriteringene og må i fellesskap bidra i påvirkningsprosessene som kan sikre økte bevilgninger til utbyggingsprosjektene.*

4.3: På sporet av framtiden

For å avlaste vegnettet med de positive effektene det vil ha på både klima- og miljø, må mer av både person- og godstransporten overføres til jernbanen. I første omgang er en realisering av sammenkobling av Sørlandsbanen og Vestfoldbanen det enkelttiltaket som virkelig kan fornye dette tilbudet. Det vil gjøre jernbanen i vår landsdel konkurransedyktig i forhold til alternative transportformer både for person- og godstrafikk. En samtidig oppgradering av Vestfoldbanen og Sørlandsbanen vil bidra til at en kan ta ut hele potensialet i form av redusert reisetid, økt frekvens og fleksibilitet.

Det overordnede målet er å snarest mulig i planperioden få prinsippvedtak i Stortinget om sammenkobling av Sørlandsbanen og Vestfoldbanen, og en modernisering av Sørlandsbanen. I dette arbeidet må regionen stå samlet slik en har gjort i viktige vegsaker. Påvirkningsarbeid skal bygge på dokumenterte fakta. Det må utarbeides oppdaterte analyser av de samfunnsmessige effektene av en sammenkobling. En sammenkobling vil inngå som en strekning av et framtidig høyhastighetsnett. Det pågår nasjonale utredninger om mulighetene for å realisere dette, og Agder må samle seg om strategier for å bidra til dette. En modernisering av Sørlandsbanen vil inngå i en slik strategi, og en vil kunne nå målsettingen om en moderne SørVestbane.

HOVEDTILTAK:

- *Utarbeide en fremtidsrettet strategi for jernbaneutvikling i Agder.*
- *Få gjennomslag for sammenkobling av Vestfoldbanen og Sørlandsbanen som et ledd i en nasjonal jernbanesatsing.*

4.4: Kollektivløftet

Kollektivtrafikkens konkurranseevne må styrkes, slik at flere får en reell mulighet til å velge kollektive transportmidler. Utviklingen av et mer konkurransedyktig og tilgjengelig kollektivtilbud er en del av regionens satsing på bedre infrastruktur.

Felles transportplanlegging vil sikre en mest mulig effektiv forvaltning av ressursene. Fylkeskommunene har ansvar for kollektivtransporten og er samtidig en vegeier. Derfor har disse et særlig ansvar for samordning. Gjennom kommunale arealplaner må en sikre en arealbruk som legger til rette for godt kollektivbetjening. Bruk av kollektivtransport vil da kunne bli en reell valgmulighet for flere.

HOVEDTILTAK:

- *Utvikling av kollektivtilbudet slik at dette blir et reelt alternativ for flest mulig.*
- *For å styrke kollektivtilbudets konkurransekraft må både frekvens, tilgjengelighet, hastighet og pris vektlegges. I mindre trafikkerte områder må det utvikles og satses på fleksible tilbud.*
- *For å avlaste trafikkveksten i byer og tettsteder er det viktig at kollektivtilbudet i slike områder styrkes.*
- *Konsentrere boligutbygging rundt valgte kollektivakser.*

4.5:Sykkelregionen Agder

Kristiansand, Grimstad og Mandal er nasjonale sykkelbyer som viser vei for Agders videre tilrettelegging for sykkelbruk. Sykkel- og fotgjengertrafikk er en viktig del av en framtidsrettet transportstrategi sett fra et klima-, reiselivs- og folkehelseperspektiv. Det skal tilrettelegges for et attraktivt tilbud av sykkelruter, turveger og for sykkel som transportmiddel. I byene bør det planlegges og bygges ut et hovedsykkelnett. Dette vil legge grunnlag for redusert bilkjøring.

HOVEDTILTAK

- *Det skal tilrettelegges for et attraktivt tilbud av sykkelruter, turveger og sykkel som transportmiddel.*
- *Planlegge og bygge ut et hovedsykkelnett.*

4.6: Først på den digitale motorvegen

Agder har allerede vist vei når det gjelder utbygging av digital infrastruktur. Gjennom prosjektet Det Digitale Agder har regionen lyktes med å utvikle et finmasket bredbåndsnett i hele regionen som har gitt alle som ønsker det anledning til å koble seg til den digitale motorvegen til en konkurransedyktig pris. Dette har lyktes gjennom samhandling. Offentlig sektor har skapt et innkjøpssamarbeid som har kommet hele regionen til gode, samtidig som kommuner og offentlige institusjoner har fått et veldig godt utbygd nett med stor kapasitet.

For å sikre og styrke posisjonen Agder har når det gjelder den digitale allemannsretten må Agder bygge videre på de svært gode erfaringene prosjektet ”Det Digitale Agder” har gitt. Samarbeidet mellom kommuner, fylkeskommuner og andre kompetansemiljøer må videreutvikles for å skape en moderne offentlig forvaltning og tjenesteproduksjon. Dette gjøres gjennom bruk og tilgang på digital infrastruktur og verktøy.

Samarbeid mellom næringslivet, offentlig sektor og akademia skal bidra til klyngedanning innenfor IKT, slik at landsdelen forsterker sin posisjon som en sterk IKT-region.

HOVEDTILTAK:

- *Utvide samarbeidet innen offentlig sektor om videreutvikling og bruk av den digitale infrastrukturen.*
- *Forenkle dialog og kontakt med offentlige myndigheter gjennom digitale kanaler.*
- *Utvikle Agder til den landsdelen som har best mobildekning i hus og langs trafikkerte veger.*

5. KULTUR: OPPLEVELSER FOR LIVET

Kultur har en stor egenverdi for mennesker og samfunn. Den regionale kultursektoren inkluderer frivillig kulturliv, kulturarv, kulturinstitusjoner, festivaler og opplevelsesbaserte næringer. Sammen utgjør disse elementene en skaperkraft som er avgjørende for Agders puls og vekstkraft.

Kulturaktivitet og gode kulturelle opplevelser kan gi trivsel, tilhørighet og mestringsfølelse. Det kulturelle mangfoldet på Agder har økt med en voksende innvandrerbefolkning. Nye impulser og utrykk skaper bedre grunnlag for identitet, toleranse og utvikling.

Landsdelens kulturinstitusjoner er spydspisser i utviklingen. Teater- og konserthuset Kilden og andre regionale kulturbygg setter regionen på kartet, inspirerer bredden og skaper arenaer som er attraktive for både utøvere og publikum. Skal vi få det beste ut av potensialet i det regionale kulturlivet, må vi koordinere ressursene og sørge for at kompetansen i landsdelen utnyttes i et samspill mellom alle relevante aktører.

Det er en sum av faktorer som påvirker utviklingen av kulturlivet på Agder: Samarbeid mellom ulike kulturuttrykk, kobling mot næringslivet, utdannelse, forskning og god tilrettelegging fra det offentliges side.

På samme måte som klyngedannelser i næringslivet skaper større muligheter for alle, bidrar også sterke kultur-klynger til mer nyskapning, vekst og utvikling av markeder.

Regionen må dyrke disse suksessfaktorene. Det vil danne grunnlaget for vekstkraftige fagmiljøer. Dette vil igjen føre til kompetanseutvikling og næringsutvikling innenfor kultur- og kulturbaserte næringer – som også vil bidra til nyetableringer og vekst i reiselivet og næringslivet for øvrig.

Et særtrekk ved kulturlivet på Agder er mangfoldet av festivaler. Blant disse festivalene finner vi begivenheter som har betydning både nasjonalt og internasjonalt, men vi finner også et mangfold av mindre arrangementer som både aktiviserer arrangører og lokalsamfunn, i tillegg til at de treffer publikum i sin nisje. Et annet særtrekk er Setesdalskulturen med et stort antall profesjonelle utøvere innen folkemusikk, crossover, kunst og håndverk med sterk tilknytning til kulturarv, tradisjon og folkekultur.

Agder trenger et blomstrende kulturliv med et mangfold av ulike arrangementer både innenfor musikk, scenekunst, idrett, visuell kunst og litteratur. Et pulserende, skapende og attraktivt kulturliv er viktig også for Sørlandets evne til å rekruttere arbeidskraft til regionen.

VEIEN TIL MÅLET

5.1: Et regionalt kulturliv i takt

Agder må bruke mangfoldet av ressurser som finnes og satse på kunst, kultur, opplevelser, idrett og en aktiv frivillig sektor. Regionen må utvikle gode samarbeidsformer og kompetanseutviklingstiltak for å stå sterkt i forhold til andre regioner. Dette vil gjøre regionen attraktiv for kulturutøvere og befolkning, noe som bidrar til å profilere regionen. De gode historiene om det moderne Sørlandet skal også fortelles gjennom kulturlivet.

Det må etableres relevante samarbeidsfora mellom kulturinstitusjonene i regionen og det må utvikles samarbeid på tvers av kommunegrenser, om lokalisering av kulturhus og arenaer.

Det må etableres et samarbeids- og kompetanseforum for festivaler i landsdelen. Vi trenger også et nordisk senter for opplevelsesnæringer som en samhandlings- og kompetanseutviklingsarena mellom kulturgrener, næringsliv, akademia og offentlig sektor.

Regionen skal profilere sine merkevarer innen kultur og reiseliv på en profesjonell måte. For å øke attraktiviteten og profileringen av regionen, må kulturminnene utvikles som opplevelsesarenaer. Regionen skal med stolthet vise fram sitt mangfold innenfor både materiell og immateriell kulturarv – så som bygninger, gjenstander, miljøer, folkemusikk og naturarv. Dette vil bidra til regionens identitetsbygging.

HOVEDTILTAK:

- *Utvidet samarbeid om drift av kulturinstitusjoner og tilrettelegging for festivaler.*
- *Etablere og utvikle kultur- og idrettsarenaer som imøtekommer både lokale, regionale og internasjonale behov.*
- *Etablere et senter for opplevelsesnæringer som en felles arena for kulturgrener, næringsliv, akademia og det offentlige.*
- *Utvikling av en helhetlig kulturstrategi som legger vekt på bredt engasjement og frivillighet.*

5.2: Kunnskap, kompetanse og talent

Kulturuttrykk handler om både kunnskap, kompetanse og talent. Kunstnere, idrettsutøvere, kulturaktører, kulturinstitusjoner og opplevelsesbedrifter må derfor få mulighet til å øke kvaliteten på sin virksomhet. Dette handler også om markedskompetanse, slik at kulturlivet får best mulig muligheter til å kommunisere med og å nå sitt publikum.

Vi må skape rom for det autentiske, eksperimenterende og det kvalitativt gode kulturlivet i Agder. Kulturaktører må finne regionen interessant og tiltak for å bedre kunstneres levekår i regionen må utvikles.

Regionen må motivere til bred deltakelse innen både kultur og idrett. Den viktigste målgruppen er barn og unge, fordi deltakelse i kultur og idrett skaper livskvalitet og engasjement.

Frivillig innsats må stimuleres fordi det er den beste forvaltningen av ildsjelers engasjement, samtidig som de frivillige organisasjonene gir mulighet for deltakelse og inkludering. Det er ofte gjennom det frivillige kultur- og idrettsliv nye tilbud vokser fram, og som samtidig gjøre det mulig at store arrangementer kan gjennomføres.

UiA må kunne tilby gode utdanninger innen kunst-, kultur-, helse- og idrettsfag som er konkurransedyktige. Regionale kulturhus må være tilgjengelige for både utøvere og publikum gjennom driftsmodeller som legger til rette for et mangfold av kulturuttrykk som springer ut fra både bredden og de profesjonelle miljøene.

HOVEDTILTAK:

- *Kunstnere og kulturaktører gis gode arbeids- og utviklingsmuligheter og engasjeres i stedsutforming og undervisning.*
- *Barn og unge skal ha et mangfoldig og godt tilbud for undervisning og deltagelse i kultur- idretts- og friluftsliv.*
- *UiA skal tilby gode utdanninger innen kunst-, kultur-, helse- og idrettsfag .*
- *Styrke innvandrergruppenes kulturelle engasjement.*

5.3: Flere inntektskilder for kunst, kultur og idrett

Offentlige finansiering har vært helt avgjørende for utvikling av de fleste kulturinstitusjoner. Men offentlig finansiering alene er ikke nok. De siste tiårene har erkjennelsen økt om at privat næringsliv, utdanningsinstitusjoner, halv-offentlige virksomheter og den frivillige sektor må samhandle på en likeverdig måte med offentlig sektor for at et samfunn skal oppnå gode resultater. Agder må stimulere til bred og målrettet samhandling for finansiering av kulturtilbudet i landsdelen.

For å øke inntektene i det regionale kulturlivet må Agder både utnytte de finansieringsordningene som finnes og bedre mulighetene for finansiering med grunnlag i egen produksjon og omsetning.

Det må arbeides for å bedre finansieringen av kultursektoren basert på statlige midler og bidrag fra næringslivet. Det må også arbeides for å sikre at eksisterende finansieringsordninger er kjent for kulturarbeidere og aktører innenfor opplevelsesnæringen. Kulturaktører og -bedrifter kan tilbys både kompetanse og støtte for markedsføring og omsetning av sine produksjoner.

HOVEDTILTAK:

- *Arbeide for å øke andelen av statlige overføringer innenfor kultursektoren.*
- *Samarbeide mellom offentlige aktører og næringslivet om å finansiere kulturaktiviteter som gjør regionen mer attraktiv, både for egne innbyggere og besøkende.*

5.4: En sterkere frivillig sektor

Deltagelse i frivillige organisasjoner bidrar til demokratisering og gir flere medansvar i samfunnet. Frivillig arbeid har gjennomgått en endring de siste årene. Den tradisjonelle organisasjonsformen med lojale medlemmer avtar, mens ad hoc-basert frivillighet er på vei inn. Denne endringen gir et økt behov for å profesjonalisere og effektivisere organisasjonene. De største organisasjonene får behov for flere ansatte.

Det må utvikles en helhetlig kulturstrategi som legger stor vekt på bredt engasjement og frivillighet. Dette gjelder både på lokalt, kommunalt og regionalt nivå. For å samordne og ivareta behovene i hele bredden av frivillige organisasjoner, må paraplyorganisasjonene for frivillig virksomhet på Agder få gode rammebetingelser. Samarbeidet mellom disse og offentlig sektor må prioriteres .

HOVEDTILTAK:

- *Aktivt samarbeid mellom offentlig og frivillig sektor med sikte på å forvalte engasjement og deltakelse til beste for fellesskapet.*
- *Økt bistand til organisatorisk tilrettelegging og informasjon.*

5.5 Opplevelser på historisk grunn

Kulturarven er en viktig del av Agders identitet. Dette må vi forsterke ved å finne en god balanse mellom vern og utvikling av kulturlandskap, tettsteder og byer, samt gjennom støtte av museer og andre institusjoner som ivaretar kulturarven.. Med utgangspunkt i de historiske kvalitetene landsdelen forvalter, må det skapes opplevelser og attraksjoner som bidrar til å styrke både livskvaliteten for alle som bor i regionen, samtidig som vi utvikler reiselivstilbudet og bo- og oppvekstvilkårene i landsdelen.

Regionen skal profilere sine merkevarer innen kultur og reiseliv på en profesjonell måte. Kulturminnene i regionen er viktige opplevelsesarenaer som profilerer regionen og bidrar til å øke attraktiviteten for både turister og potensielle tilflyttere. Regionen skal også vise fram sitt mangfold innenfor både materiell og immateriell kulturarv – så som bygninger, gjenstander, miljøer, folkemusikk, kystkultur og naturarv.

HOVEDTILTAK:

- *Utvikle og markedsføre regionens museer, kulturminner og bygningsmiljøer med sikte på å gjøre disse kjent og attraktive som opplevelsesarenaer for et bredt publikum.*
- *Finne en riktig balanse mellom vern og utvikling med utgangspunkt i at kulturminner, bygningsmiljøer og kulturlandskap i hele regionen er levende historie.*